

Yayın Geliş Tarihi: 22.06.2011
Yayına Kabul Tarihi: 10.02.2012
Online Yayın Tarihi: 25.04.2012

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 14, Sayı: 1, Yıl: 2012, Sayfa: 111-137
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EREĞLİ KÖMÜR HAVZASI (1920-1940)¹

Murat KARA*

Öz

Milli Hükümet ve Cumhuriyet İdaresi, bağımsızlığımızı kazanmadan önce ekonomiye önem vermiş ve bunun için önemli çalışmalar yapmıştır. İktisat Vekaleti'nin kurulması, Amele Kanunu, İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması, İş Bankası'nın açılması, Teşvik-i Sanayi Kanunu ve Etibank'ın kurulması bunların en önemlilerindedir. Yapılan bu çalışmalar sonucu Ereğli Kömür Havzası'nda kömür üretimi artmış ve ekonomik kalkınmada önemli bir gelişme sağlanmıştır. İlk olarak özel teşebbüs teşvik edilmiş, ancak savaş koşullarından dolayı özel teşebbüsün yetersiz kalması sonucu devlet ekonomiye müdahale ederek ülkenin kalkınması sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece Atatürk'ün "Devletçilik İlkesi" uygulamaya konulmuştur. Ekonomik kalkınmanın ancak yerli sermaye ve müteşebbis ile olabileceği inancıyla, yerli şirketler desteklenmiş ve Etibank ile Ereğli Kömür Havzası "millileştirilmiş" ve ülkemiz adına önemli kazançlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kömür, Maden, Sanayi.

REPUBLICAN IN PERIOD EREĞLİ COAL BASIN (1920-1940)¹

Abstract

National Government and Republican Administration has paid special attention to economics and done important works in the economic sphere in the country. The establishment of Ministry of Economics, Law for the Encouragement of Industry, making of Workers Law, organizing of İzmir Economy Congress, opening of Is Bank and Etibank are the most significant works done by the Republican Administration. As a result of all those works, Coal Production has increased in Ereğli Coal Basin and this also has led to economic development in the country. First of all, Private Sector has been encouraged, but because of the difficult war conditions, the state has tried to develop the economic conditions of the country by interfering the economy. In this way, The "principle of Etatisme" of Ataturk has been put into practice. With the belief economic development could only be realized by means of domestic capital and local entrepreneurs, local companies has been supported and Etibank and Ereğli Coal Basin has been nationalized and obtained significant gains in the name of the country.

Keywords: Coal, Mine, Industry.

¹ Bu çalışma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2009 "Ereğli Kömür Havzası ve Cumhuriyet Dönemi Şekillenışı" adlı Yüksek Lisans Tezinden derlenmiştir. (This study, Abant İzzet Baysal University Institute of Social Sciences, 2009 "Ereğli Coal Basin and Formation in Republic Era" master's thesis is compiled).

* Tarih Öğretmeni, Kdz. Ereğli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Kdz. Ereğli, Zonguldak, kr_murat@hotmail.com

GİRİŞ

23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılmasıyla Ereğli Kömür Havzası'nın yönetimi Milli Hükümet'e geçmiştir. Ancak bu tarihlerde Havza'nın durumu hiç de iyi değildir. Fiilen Fransız askerlerince işgal altında olan kömür havzasından çıkarılan kömürler İstanbul'da kurulan “**İhtilâf Kuvvetleri Kömür Komisyonu**” (Genç, 2007: 132) tarafından istediği gibi tasarruf edilmektedir. Havzada Fransız ve İtalyan kolonilerinin yanında bir de Pontus hizbi ortaya çıkmıştır. 8 Mart 1919'da Zonguldak'a 400 Fransız askerinin gönderilmesiyle azınlıkların taşkınlıkları artmış, Rumlar Ereğli işgalinde düşmanla hareket etmişlerdir. Hatta Fener Rum Patrikhanesi'nce Zonguldak'a iki papaz gönderilerek asayışı bozmak için propaganda yapmışlardır (Çağlar, 1995: 22). Dolayısıyla havza resmen talan edilmekte ve millî kaynaklarımız yabancılar tarafından sömürülmektedir (Savaşkan, 1993: 40).

300 adete yakın kömür ocağı bulunan havzada üretim ilkel şartlarda yapıldığından yıllık bir milyon tonu bulmamaktadır. Ocakların idaresi Fransız ve İtalyan şirketlerine aittir. İşçinin sağlığı için herhangi bir tedbir alınmadığı gibi yeterli ücret de verilmemektedir. Çok zor şartlarda çalışmak zorunda kalan köylü işçiler, sağlık ve temizlik bakımından mağdur oldukları gibi rahat edebilecekleri yatakları dahi yoktur. Yedikleri tek gıda ise mısır unundan yapılan “**malay**” (Yöreye ait, mısır ununun kaynar suya atılmasıyla yapılan bir tür yiyecek) dir. İş yerinde çalışırken giydikleri elbiselerle tekrar köylerine dönmektedirler (Bildik, 1950: 16).

İşçiler köylerine dönerlerken yanlarına dinamit almaktadırlar. Bunun sebebi, iki üç ay köyünden ayrı kalan işçilerin, çok zor şartlarda çalıştıklarından, köye yaklaştıklarında dinamitleri patlatıp sağ salim olarak köye döndüklerini haber vermeleri ve böylece köylülerce sevinç içinde karşılanmalarıdır (Bildik, 1950: 17). Bu durum bile hem çalışan işçinin hem de onları dört gözle bekleyen ailelerinin hangi psikolojide olduklarını çok çarpıcı bir şekilde ifade etmektedir.

Bu dönemde kömür havzasında var olan üç kuruluş havzanın gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu kuruluşlar Zonguldak Maadin Mühendisi Mektebi Âlisi, Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası ve Türkiye İş Bankası'dır. Özellikle İş Bankası havzada çağdaş yöntemlerle, satın aldığı ocakları işletmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak başta Fransız sermayeli Ereğli Şirketi olmak üzere diğer yabancı şirketler, ocakları ilkel şartlarda ve en önemlisi gayr-i insani yöntemlerle işletemeyeceklerini anlamışlardır (Savaşkan, 1993: 42).

MİLLÎ HÜKÜMET VE CUMHURİYET İDARESİ DÖNEMİ (İKTİSAT VEKÂLETİ YÖNETİMİ, 1920-1940)

I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarında memleket harap hale gelmişti. Savaş nedeniyle çalışan nüfusun üretim alanlarından ayrılmak zorunda kalması iktisadi hayatı da olumsuz etkilemişti. Bu nedenle TBMM'nin ilk gayesi,

savaş masraflarının iyice artması ve ülkenin gelir kaynaklarının azalması üzerine, ekonomik hayatı yeniden canlandırmak olmuştur.

Savaş devam ederken bütün millî kaynakları savaş gücünü arttırmak için seferber etmek gerekliydi. Bu nedenle öncelikle üretimi arttırmak için askerlikten tecil ve mükellefiyet tedbirleri alınmıştır. Ardından milli bir ekonomi politikası oluşturmak için “**İktisat Vekâleti**” kurulmuştur. Böylece tüm ekonomik faaliyetler bir çatı altında toplanmıştır. Mahmut Celâl Bey (Bayar) Ağustos 1920’de bu vekâletin başına getirilmiştir (Eldem, 1994: 158).

İktisat Vekâleti konunun önemine binaen, daha hükümet programı bile kabul edilmeden ülkenin ekonomisiyle alakalı bütün kesimlerinin katılımını sağlayacak bir kongrenin hazırlıklarına başlamış ve 17 Şubat ile 4 Mart 1923 tarihlerinde “**İzmir İktisat Kongresi**”ni toplamıştır. Dolayısıyla kongrede ortaya konan temennilerden çoğu kabul edilerek Millî Hükümet’in ekonomi politikaları belirlenmiştir. Ülkemizin sanayileşme hareketi, devletin teşviki ve himayesi altında, özel teşebbüsün gayretine bırakılmış ve bu uzun zaman devam etmiştir. Ancak ne zaman ki, özel teşebbüs özellikle ağır sanayi kurma konusunda yetersiz kalmışsa, devlet bizzat müdahale ederek kalkınmayı hızlandırmıştır. Nitekim Atatürk’ün “**Devletçilik İlkesi**”nin uygulanması da bunun sonucudur.

Ülkemizin bütün ekonomi temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi, ekonomik meselelerle alakalı ele aldığı meselelerin çeşitliliği ve bunların çözümü için teklif ettiği tedbirler bakımından çok önemli bir toplantı olmuştur. (Eldem, 1994: 160).

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra yeni Türk Devleti’nin ekonomik politikaları şu üç temele dayandırılmıştır (İnan, 1989: 14):

- Yabancı şirketler elindeki imtiyazları satın alarak millileştirmek.
- Endüstrileşmeye gidilirken, ulaşım için memleket yollarını bir plana göre yapmak.
- Devletçilik ilkesine göre yurdun doğal kaynaklarını tespit ederek nerelerde hangi endüstri tesislerinin kurulabileceğini ekonomik koşullara göre planlamak. Devletin yapacağı ve işletecekleri yanında bu plana göre özel teşebbüse imkan sağlamak.

1920-1933 yılları yeni Türk Devletinin ekonomi konusunda hazırlık yıllarıdır. Bu dönemde imtiyazlı yabancı şirketlerin elinde bulunan bütün işletmeler devlet tarafından satın alınarak **millileştirme** yoluna gidilmiştir. Devlet bizzat müteşebbis olarak iktisadi hayata katılmamıştır. Ancak ekonomiye geniş ölçüde müdahale ederek klasik devlet hizmetleri ötesinde ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda hizmet ederek ılımlı devlet niteliğini teşkil etmiştir.

1933 yılına kadar Hükümet tarafından, ekonomik kalkınma için özel teşebbüs hep teşvik edilmiş, bu konuda her türlü tedbir alınmıştır. Ancak buna rağmen sanayileşme konusunda istenen düzeye ulaşamamıştır. Bunun sebepleri

şunlardır: 1) Umumi gelir seviyesinin çok düşük olması 2) Müteşebbis sayısının yetersizliği 3) Teknik bilgi yetersizliği 4) Yabancı sermayenin olumsuz davranışı ve bu sermayeye karşı oluşan güvensizlik 5) 1929'a kadar sanayinin dışa karşı himayeden yoksun olması 6) Özel teşebbüsün teşviklere rağmen yapabildiği yatırımların yetersiz olması (Eroğlu, 1990: 298). 1929-1930 Dünya Ekonomi bunalımının etkisi, ekonomide yeni bir takım tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. 1933 yılında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1934 yılında uygulamaya konmuş ve başarılı olmuştur. Bu dönemde önemli devletleştirme işleri yapılmıştır. Bunlardan bazıları Ereğli Limanı, Zonguldak-Çatalağzı demiryolu ve kömür madenleri işletmeleridir.

Himayeci Dönem (1920-1925)

Ereğli Kömür Havzası'nın idaresi Millî Hükümet'e geçtiğinde henüz ülkemizin bağımsızlığı sağlanamamıştı. Buna rağmen kömür havzasıyla ilgili gerek çalışan işçinin durumu, gerekse kömür üretimini arttırmak amacıyla önemli çalışmalar yapılmıştır.

İlk olarak maden ocaklarında çalışan işçilerin askerliklerini tecil etmek için 10 Ağustos 1920 tarihinde 154 numaralı kararname (Düstur, Üçüncü Tertip c.I, 33), ardından maden kömürlerinden alınacak ihraç vergisinin belirlemek için 15 Ağustos 1920 tarihinde 11 numaralı kanun (Düstur, Üçüncü Tertip c.I, 34), yine mevcut kömür tozlarının işçi menfaatine satışına dair 28 Nisan 1921 tarihli 114 sayılı kanun (Düstur, Üçüncü Tertip, c. II, 24) ve aşağıda izah edileceği üzere 1921 yılında çıkarılan "**151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun** (8 Muharrem 1340 - 10 Eylül 1337)" ile 1923 yılında kabul edilen "**Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandığı Talimatnamesi**" bunların en önemlilerindedir. Ayrıca 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde havzayla yani milli kaynaklarla alakalı çok önemli kararlar alınmıştır.

Millî Hükümet'in neden havzayla ilgilenmesi gerektiğini anlamak için Saltanat devrinde havzada kömür işleten yerli ve yabancı işletmecilerin sayısına bakmak bize ayrıca bir fikir verecektir.

Tablo 1: Saltanat Devrinde Havzada Ocak İşleten Yabancı ve Yerli Şahısların Sayısı

	Yabancı Şahıslar	Yerli Şahıslar
Zonguldak Mevkii	36	9
Kozlu	13	15
Kilimli	16	8
Ereğli	4	9
Amasra	10	4
Toplam	79	45

Kaynak: Cumhuriyetin On Yılında Zonguldak ve Maden Kömürü Havzası, (1993) Zonguldak: Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası, 129-132.

Tabloya baktığımızda havzanın genelinde yabancı işletmeci sayısının yerli işletmeci sayısından fazla olduğu görülür. Bu durum öz kaynaklarımızın hangi

oranda yerli işletmeciler tarafından değerlendirildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Saltanat devrinde sadece madencilik değil, kömürün ihtisas işleri hatta işçilik dahi yabancıların tekelinde idi. Havza köylüsüne düşen ise az kazançlı amelelikti. Ocaklardaki mühendisler, yardımcıları, çavuşlar, ustabaşları, memurlar vs. çoğunluk yabancıardan oluşmaktaydı (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 137). Havzanın işletmeciler bakımından durumu bu iken, üretilen kömür miktarına baktığımızda durum daha vahim gözükmektedir. Nitekim aşağıda bölüm içinde verilen tablolarda bu durumu görebilmek mümkündür.

Bağımsızlık mücadelesi veren bir toplumun savaş sonrası tek başına ekonomik kalkınmayı sağlaması mümkün değildir. Bu gerçeği gören Millî Hükümet ve Cumhuriyet İdaresi hemen İzmir İktisat Kongresi'ni (1923) toplamış, İş Bankası'nı (1924) kurmuş ve Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu (1927) çıkarmıştır. Bunları yaparken aynı zamanda özel teşebbüsü de desteklemiştir.

İşçi Hastanesi ve Amele Kanunu

Osmanlı Devleti zamanında kabul edilen Dilaver Paşa Nizamnamesi ile aslında havzada çalışan işçilere yönelik bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bunların tam olarak uygulandığı söylenemez. Çünkü bu nizamnamenin tatbikini kontrol eden memurlar birtakım menfaatler peşinde idiler. Meşrutiyetin ilanı sonrası kömür şirketleri işçilerin tedavisi için hastane veya dispanser açmışlardı. Fakat yapmış oldukları masrafları kömür işçilerinden tedarik etmişlerdir. Doğal olarak bu durum işçilerde huzursuzluğa neden olmuş ve havzada trenlerde ve ocaklarda çalışan işçiler işlerini terk etmişlerdir. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti havzaya Musul gambotu (1866-1909) ile avcı taburları sevk etmiş ve Conte Vitalis'i de havzaya göndermiştir. Ereğli Şirketi'nin işçilerin taleplerini kabul etmesiyle olay sona ermiştir. Buna rağmen işçilerin istekleri yerine getirilmemiştir (Yiğitler, 1943: 21).

I. Dünya Savaşını müteakip imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine istinaden işgal kuvvetleri derhal Anadolu'yu işgale başlamışlardı. Bunun sonucu olarak Fransızlar 8 Mart 1919'da Zonguldak'a asker çıkarmışlar (Sarıkoyuncu, 1992: 30), 8 Haziran 1920'de Ereğli'yi ve 18 Haziran 1920'de Zonguldak'ı resmen işgal etmişlerdir (Sarıkoyuncu, 1992: 55-57). Bu işgaller sonrası kömür havzası olumsuz olarak etkilenmiştir. Nitekim aşağıdaki tabloda görüleceği gibi işgalle beraber kömür üretimi büyük bir düşüş yaşamıştır.

Tablo 2: Havzada Üretilen Kömür Miktarı (1917-1923)

Yıl	Üretim / Ton
1917	158.203
1918	186.036
1919	380.901
1920	569.370
1921	342.041
1922	410.944
1923	597.410

Kaynak: Cumhuriyetin On Yılında Zonguldak ve Maden Kömürü Havzası, (1993) Zonguldak: Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası, 172.

Millî Hükümet, Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Ereğli Kömür Havzası'nı ihmal etmemiş, ilk iş olarak yıllardır kötü idareden dolayı ezilmiş olan işçilerin durumunu dikkate alarak onlarla ilgili düzenlemeler yapmıştır. Bunlar;

- Acil olarak bir işçi hastanesi inşa etmek
- İşçinin haklarını koruyacak bir kanun çıkarmak

Bunun sonucu olarak Ağustos 1920'de Meclis-i Mebusan'ca verilen karar gereği Zonguldak'ta 50 yataklı bir hastane inşa edilip açılmıştır. İşçilerin tedavileri için doktorlar atanmıştır. Sonradan bu hastane memleket hastanesi olarak kullanılmaya devam etmiştir (İmer, 1944: 34).

Millî Hükümet'in işçiler lehine yaptığı bununla kalmamış, havzada çalışan amelenin hakkını korumak için bir de kanun çıkarmıştır (Düstur, 3.Tertip, c:2, 91). Bu kanun aynı zamanda Milli Hükümet'in çıkardığı ilk iş kanunudur. 16 Ağustos 336 (1920) tarihinde, Umuru İktisadiye Vekili Celâl Bey (Bayar), Ereğli Maden Müdüriyetine bir telgraf çekerek, TBMM kömür işçisi için kanun hazırlamakta olduğunu, bunun için işçi-işveren ilişkileri hakkında bilgi verilmesini istemiştir.

Ereğli Maden Müdürü Hüseyin Fehmi Bey, 14 Eylül 336 (1920) tarihinde, Umuru İktisadiye Vekili Celal Beye (Bayar) çektiği telgrafta gerekli bilgiyi hazırlayarak gönderdiğini bildirmiştir (Çıladır, 1970: 58).

Yapılan çalışmalar sonucu **10 Eylül 1921** yılında çıkarılan kanun, Ereğli Havza-i Fahmiyesi Müdürlüğü aracılığıyla maden işçilerine 22 Eylül 1921 yılında duyurulmuş ancak "Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandığı" kuruluncaya kadar kağıt üzerinde kalmıştır (Zaman, 2004: 66).

151 sayılı Amele Kanununun işçilere getirdiği haklar şunlardır (İmer, 1944: 35):

- Ocak çevresinde işçi koşulları ve hamamlar inşa edilecek
- İşçiler için yardım sandıkları kurulacak
- İşçilerin tedavisi için hastane ve eczaneler yapılacak
- İş esnasında yaralananlara ve ölenlerin ailelerine mahkeme kararı göre tazminat verilecek
- İşçiler 8 saatten fazla çalıştırılmayacak, fazla çalışanlara fazla ücret verilecek ve belirlenen asgari ücretten aşağı ücret verilmeyecek
- İşçinin davalarını ücretsiz olarak takip için İktisat Müdüriyeti'nde bir avukat bulundurulacak

Kanunun uygulanması sırasında bir takım problemler ortaya çıkmıştır. İlk olarak bu kanunun ülkedeki diğer madenlerde çalışan işçileri kapsayıp kapsamadığı meselesidir. Bununla ilgili olarak Yüksek Temyiz Mahkemesi'nin 4 Aralık 1929 tarihli kararıyla kanunun sadece Zonguldak havzasındaki maden işçilerini kapsadığı belirtilmiştir (Yiğitler, 1943: 22).

Diğer bir mesele de, havzadaki kömür ameleleri arasında ve diğer iş esnasında meydana gelen kazalarda, ocak içindeki veya dışındaki amelenin bu kanundan yararlanıp yararlanmayacağı, liman ve demiryollarındaki işçilerin durumunun da ne olacağı belirsiz bir durum arz etmektedir. Bununla ilgili olarak 31 Kanunusani 1340 tarih (1924) ve 37 sayılı açıklama yapılmış ama yapılan açıklama ilmi bir açıklama olmayıp tamamen kömür işçisi lehine yapılan bir açıklamadır (Yiğitler, 1943: 22-24). Dolayısıyla bu belirsizlik havzanın devletleştirildiği zamana kadar sürmüştür.

Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandığı

Cumhuriyet Hükümeti 22 Temmuz 1339 (1923) tarihinde, 151 sayılı Amele Kanununun dördüncü maddesine dayanarak “Zonguldak Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandıkları” teşkilatını kurdu (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 188). İcra Vekilleri Heyeti tarafından 22.07.1923 tarihinde onaylanan bu yönetmelikle (BCA, (Fon Kodu. 030.18.1.1. / Yer No. 7.25.10) 22.07.1339(1923), Amele Kanunu uygulanmaya başlanmış ve Aralık 1923'te “Amele Birliği Binası” açılmıştır (Zaman, 2004: 67). Sandığın kuruluş amacı şöyledir (Yiğitler, 1943: 59):

- Yaralılara ve yaralıların ailelerine
- Hastalara ve hastaların ailelerine
- Muhtaç ailelere
- Eceli ile ölenlerin cenaze işlerine
- Herhangi bir nedenle yevmiyesini alamayan ameleye temel ihtiyaçlarını temin için borç para yardımı şeklindedir.

“Amele Birliği Yardım Baremi ve Tatbikine Dair Talimat”ın yedinci maddesinde belirtildiği üzere yapılacak yardımlar şunlardır (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 195):

- Hasta işçilere yardım
- Doğum yardımı
- Ölenlerin gömülme masrafı için yardım
- Nekahat devresi ve hava tebdili için yardım
- Verem ve uzun süren ve hastanelerde tedavisi kabil olmayan sair hastalıklar için yardım
- Havzada bir daha çalışmamak üzere cüzdandan terk edenlere son yardım
- Ölenlerin ailelerine yapılacak son yardım
- Kazazede ameleye avans yoluyla yapılan yardım
- Ödünç para vermek (İkraz) suretiyle yardım

Bu bilgilerden de anlaşılıyor ki, ameleye yapılacak yardımlar ikiye ayrılmaktadır (Yiğitler, 1943: 63):

1) Nakdi yardım:

İşçiye veya ailesine doğrudan doğruya para ile yapılan yardımdır. İşçiler çalışmadıkları zaman maaş veya ücretleri işliyorsa bu yardımdan yararlanamamaktadırlar. Beş günden aşağı süren hastalıklar için nakdi yardım yapılmamaktadır. Ancak hasta işten beş günden fazla ayrı kalırsa alacağı nakdi yardım ilk günden itibaren hesaplanmaktadır (Yiğitler, 1943: 63).

2) Muayene ve tedavi yardımı:

Bakımı işçiye ait olan aile ve çocuklarının Amele birliği hekimlerince muayene ve tedavisi, ilaç parası, mütehassis ücreti, tedavi için İstanbul hastanelerine gönderilmesine lüzum hasıl olanların hastane ücretleriyle yol masraflarının birlik tarafından ödenmesi şeklinde yapılır. Bunun için işçinin daimi veya geçici olmasına bakılmaz. Her iki işçi sınıfı da bundan yararlanmaktadır. Ancak işçinin bir aydan fazla izinsiz işini terk etmemiş olması ve müessesedeki kadrolarda mevcut olması gerekmektedir (Yiğitler, 1943: 63).

Tablo 3'te Yardım Barem Cetveli'nde görüldüğü gibi işçilere dokuz farklı yardım yapılmaktadır. Yine burada dikkati çeken diğer bir husus, yardımların daimi ve münavebeli işçilere göre değiştiğidir. Yapılan yardımlar ilk dört ve altıncı kısımda değişip beşinci, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu kısımlarda ise aynıdır. Bunun sebebi münavebeli işçilerin bir ay veya bir buçuk ay ocaklarda çalışıp aynı süre kadar köylerinde kalmalarındandır. Dolayısıyla sürekli havzada kalmayan bu işçiler çalışmadıkları dönemle ilgili ücret almamaktadırlar. Köylerinde tarım ve hayvancılıkla uğraşarak aile bütçelerine katkı sağlamaktadırlar (Gürboğa, 2006: 135).

Tablo 3: İşçilere Yapılan Yardım Barem Cetveli

YARDIM BAREM CETVELİ										
1. kısım			2. kısım	3. kısım	4. kısım	5. kısım	6. kısım	7. kısım	8. kısım	9. kısım
Hasta işçilere yardım			Doğum yardımı	Ölüm yardımı	Tedaviden sonra nekahet ve hava tedbiri için yardım	Verem ve hastalıkları uzun süreli yardım	Havzada bir daha çalışmamak üzere cüzdan bırakılara son yardım	Ölenlerin ailelerine son yardım	Kazazede işçilere avans yardımı	İkraz yardımı
Hastanede bakılanlar		Ayakta bakılanlar	Diğer taksitler	Birinci taksit						
Bekâr	Evli	Çocuklu			Bekâr	Evli	Çocuklu	Biyükler için	10 yaşına kadar çocuklar için	
2-Münavebeli işçi			1-Daimi işçi							
	1/4	1/3	1/2	2/3	1/2	1/3				
	1/3	1/2	2/3	1/2	1/3	1/4				
	1/2	1/3	1/2	1/3	1/4					
	1/3	1/2	1/3	1/4						
	1/4	1/3	1/2	1/3						
Not: F.heyet kararıyla değişmiştir.			5x2,5=12,5			5x5=25				
			10 L.			20 L.				
			10 L.			15 L.				
			5 L.			7,5 L.				
Birinci kısımdaki nispetler dairesinde azami 1 aylık			Birinci kısımdaki nisbetler dairesinde azami 3 aylık							
1- Aylık istihkakı 100 liraya kadar ise 90 günlük tam istihkak			2- Aylık istihkakı 100 liradan yukarı ise 100 lira üzerine 90 günlük							
2-Birinci kısımdaki nispetler dairesinde azami bir aylık			1-Hava tedbiri azami miktar ilaveten her hizmet senesi için %20, 10 seneden sonraki hizmet seneleri için %30, 20 seneden sonraki hizmet seneleri için %40 ilavesi ile							
Çocuksuz kadına: Bir aylık tam kazanç			Çocuklu kadına: 16 yaşından küçük her çocuk için birer aylık							
Bu gibi mensup oldukları iş müesseselerinden alacakları tazminattan mahsup edilmek üzere avans para verilir.										
1-Evlenmelerde			2-Mektep taksitleri için			3-Muhtaç ve fakir düşen anne, baba gibi yakınlara bakmak için			4-A felle maruz kalanlar için	
5-Nekahet ve hava tedbiri için			6-Ailelerini celp için							

Kaynak: Ü.N.Yiğitler, (1943). *Kömür Havzasında Amele Hukuku*, Zonguldak, 70.

İzmir İktisat Kongresi (1923)

TBMM. Hükümeti'nin başlıca amacı ülkenin bağımsızlığını sağlamaktır. Bunun için ülkeyi işgal eden düşmanlara karşı amansız bir mücadele vermiştir. Ancak Mustafa Kemal'in Atatürk'ün ifadesiyle "**Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner.**" Dolayısıyla siyasi zaferin kalıcı olması ekonomik başarıya bağlıdır. Bu nedenle konunun önemine binaen Lozan Konferansı'na ara verildiği bir anda 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında "**İzmir İktisat Kongresi**" toplanmıştır (İnan, 1989: 12). Ülkemizin ziraat, sanayi, ticaret ve işçi kesimini temsilen kongreye katılan 1135 kişi "**Misak-ı İktisadi Esasları**"nı belirlemiştir (İnan, 1989: 19).

Kongrede ülkemizin maden meseleleri görüşülürken, kömüre ve Ereğli Kömür Havzası'yla ilgili düzenlemelere de yer verilmiştir. Bu durum havzanın ülke ekonomisi açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Kongrede bu konuyla ilgili yer alan maddeler şunlardır:

Madde 6: Kok ve antrasit cinsleri müstesna olmak üzere ihtiyacımızı temin eden maden kömürlerimizin ecnebi maden kömürleri rekabetine karşı himayesi

Madde 8: En mühim ve zengin kömür havzamız olan Ereğli-Zonguldak havzasıyla Soma ve diğer umum kömür havzalarımızın halihazırdaki elim vaziyetlerinin ıslahını temin edecek tedabir ittihazı ve bu meyanda Zonguldak havzasındaki Kozlu ve Kilimli şömendöferlerinin nefsi Zonguldak'taki şömendöferlerde yapıldığı gibi geceli gündüzlü işletilmesi ve bu mahallerdeki şömendöfer ücretleriyle Zonguldak limanı rüsumunun tenzili çaresinin takarrisi ve bütün müessesat-ı milliye ile şömendöferlerimizin ve yerli fabrikalarımızın ve seyr-i sefaın şirketleriyle ziraat makinelerinin yerli kömürü sarf ve istihlak eylemelerinin temini.

Madde 9: Ereğli-Zonguldak kömür havzası için tetkiki himmet ve zaman sarfını icap eden diğer noktalar da şunlardır:

- Havzanın tabakatularz vaziyeti ve haritalarının iyice tesbiti.
- Maden ocaklarının halihazırdaki hudut, vaziyet-i hukukiyeleri tayin ve tesbit edilerek münazaat-ı hazırayı kaldıracak hukuk-i tasarrufiye meselelerinin sür'at ve kat'iyetle halli.
- Bu iki maksad-ı mühimmi mahallinde tetkik ve halletmek üzere mütehasıslardan mürekkep bir heyetin teşkil ve izamı ve bu heyetin havza faaliyet-i iktisadiyesine vüs'at vermek ve müessesat-ı sınaie vücude getirmek için ne gibi esasat ve teşkilat lazım ise bunların ihzar ve temini ile de mükellef tutulması (İnan, 1989: 35).

İzmir İktisat Kongresi'nde işçilerin haklarıyla da ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Milli Hükümetin ilk işçi kanunu olan 151 sayılı Kanunda ifade edilen bu düzenlemeler 22 Temmuz 1923'te kurulan "Zonguldak Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandıkları"nın kurulmasıyla uygulamaya konabilmiştir. Görülüyor ki, Cumhuriyet ilan edilmeden önce havzayla ilgili birtakım düzenlemeler yapılmıştır.

Genel olarak baktığımızda bunlar, işçilerle ilgili olarak amele yerine işçi denilmesi, mesainin sekiz saat olması, maden ocaklarında genel çalışma koşulları, işçilerin ücretleri, hafta tatili meselesi, işçiye sigorta yapılması gibi konulardır. Zaten çalışma şartları bakımından zor koşulları barındıran maden ocakları, bu düzenlemelerin uygulanamaması nedeniyle daha da zor hale gelmiştir. İş güvencesini göremeyen işçiler havzada rahat çalışmamaktadırlar. Havzanın devletleştirilmesiyle beraber bu sorunlar da aşılabacaktır.

Deniz İşçileri Derneği (1924)

Zonguldak Kömür Havzası'nda üretilen kömür iki şekilde vapurlara nakledilip yükleniyordu:

- Zonguldak limanında vinç, seri yükleme aleti, mavnalarla (mavuna²).
- Amasra'dan Ereğli'ye kadar uzanan bütün sahillerde açık denize maruz maden oluklarından kayıklarla.

1925 yılından sonra yabancı kömür şirketlerinin havzaya gelmesi, kömür üretiminin artması ve kömürün dış memleketlere sevk edilmesi üzerine Ereğli ayrı bir önem kazanmıştır. Ereğli limanını dolduran yerli ve yabancı gemilere, Çamlı ve Kireçlik ocaklarından çıkarılan kömürler kayık ve mavnalarla yüklenmiştir. Bu dönemde herkes yörede "**tahmilatçılık**" denen kömür yükleme ve boşaltma kayıklarında kürekçi veya hamal olarak çalışmaktadır. Böylece kayığı ve mavnası olanlar, geniş bir kitleye hitap edip, onları istedikleri gibi kontrol etmektedirler. Bu durum ocakların devletleştirildiği 1940'lı yıllara kadar sürmüştür (Kıray, 2000: 93-94).

Kömürün nakliyesiyle alakalı ikinci kısım Ereğli halkıyla alakalı olup bu teşkilat havza kurulduğundan beri bir **kahya** tarafından işletilmektedir. Bu durum işçi için tam bir felakettir. Çünkü kahya istediği gibi davranabiliyordu. Bu nedenle Cumhuriyet Hükümeti havzadaki kömür nakliye işçilerini yani "deniz amelesini" örgütlemiştir (Çıladı, 1977: 144). 1924 yılında "kahyalık teşkilatı" kaldırılarak yerine "Havza-i Fahmiye Deniz İşçileri Derneği" kurulmuştur. Bu derneğin işçilere sağladığı haklar "Cumhuriyetin On Yılında Zonguldak ve Maden Kömürü Havzası" adlı kitapta şu şekilde belirtilmiştir:

- İşçi ücretleri peşin olarak ödenir. İşçi işini bitirir bitirmez parasını alır. Arada hiçbir aracı yoktur.

² Limanlarda, şamandıralara bağlı olarak yükleme ve boşaltma yapan gemilerden, kıyılara römorkör yedeğinde yük götürüp getiren 40-60 ton arasında yük alabilen tekne

- Ereğli’de bulunan dispanser bütün işçilerle ailelerini ücretsiz tedavi eder, ilaçlarını ücretsiz verir. Deniz işçisi hangi mevkide bulunuyorsa o mevkideki sıhhi müesseselerde tedavi olur, yardım görür.
- Hastalık ve kaza halinde işçinin bulunduğu yerdeki yardım sandığından kendisi ve ailesi de yardım görür (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 199).

Havzada Mallarıyla Terk Edilmiş Ocaklar

Harb-i Umumi Mütarekesi sonlarına doğru Türk olmayan madencilerden çoğu ocaklarını terk ederek Zonguldak’tan ayrılmışlardır. Dilaver Paşa Nizamnamesi’ne göre sebepsiz olarak 3 ay terk edilen ocaklar metruk kabul edilerek hükümete geçmektedir. 63 nolu Rombaki, Panopos, Boyacıoğlu Anesti ve Sarrafim ile Kozlu’daki İhsaniye ocakları bunlardan bazılarıdır (İmer, 1944: 39-40). Hükümete intikal eden bu ocaklar Maliye Vekaleti hesabına Zonguldak Defterdarlığı’nca emaneten işletilmiştir. Bu ocaklar daha sonra Türkiye İş Bankası’nca kurulan şirketlere devredilmiştir. İş Bankası, 1926-1934 yıllarında havzada kurduğu (Zonguldak, Kozlu, Ereğli, Kilimli, Amasra) dört kömür şirketi ile bu ocakları işletmiştir (Özeken, 1955: 68).

Zonguldak Maadin Mühendisi Mektebi (1924)

Cumhuriyet Dönemi’nde kurulan ilk yüksek öğretim kurumudur. 20 Ekim 1924’te açılan okul, kömür havzasında mühendis ihtiyacını karşılamak ve maden mühendisi yetiştirmek amacıyla kurulmuştur (Zaman, 2004: 74). İlk mezunlarını 1927-1928 ders yılı sonunda vermiştir. Üç dönem daha mezun veren okul 1930-1931 ders yılı sonunda İktisat Vekâleti’nce kapatılmış ve ilk üç sınıftaki öğrencileri İstanbul’daki Yüksek Mühendis Mektebi’ne devredilmişlerdir (Dölen, 2006: 21).

Okul, dört dönem içerisinde 70 mühendis yetiştirmiş ve 1931 yılında tam olarak bilinmeyen bir nedenle kapatılmıştır. Ancak, Zonguldak’ta maden mühendisliği eğitimi sırasıyla Maden Tatbikat Mektebi (MTA), Zonguldak Maden Teknik okulu (MEB), Zonguldak Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi (ZDMMA), Hacettepe Üniversitesi-Zonguldak Mühendislik Fakültesi (HÜZMF) ve halen Zonguldak Karaelmas Üniversitesi’nde (ZKÜ), 1924 yılından günümüze kadar aralıklarla da olsa devam etmektedir (Açıkgöz ve Ünlü, 2007: 103).

Millî İktisât ve Tasarruf Cemiyeti tarafından 1930 tarihinde Ankara’da toplanan Sanayi Kongresi’nden sonra okulun adı Yüksek Maadin ve Sanayi Mühendis Mektebi olarak değiştirilmiştir. Bu kongre sonunda, mühendislik öğretiminin yanında iki yıllık “Maden Meslek Mektebi” açılmıştır. Ancak bu okul 1931-1932 yıllarında 14, 1932-1933 döneminde 21 olmak üzere toplam 35 mezun verdikten sonra 1933 yılında kapatılmıştır.

1931 yılı ortalarında İktisat Vekâleti tarafından yeterli sayıda maden mühendisi yetiştirildiği, fazlasının işsiz kalacağı ve 1929 ekonomi buhranının Türkiye’yi olumsuz etkilediği ileri sürülerek tasarruf tedbiri olarak okul kapatılmıştır. Ancak bu pek inandırıcı değildir. Çünkü bu tarihten sonra Avrupa

ülkelerine maden mühendisliği öğrenimi için pek çok öğrenci gönderildiği gibi havzada bir çok yabancı maden mühendisinin de çalıştığı görülmektedir. Bir fikir vermesi adına havzada çalışan Türk ve yabancı mühendis sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4: Havzadaki Türk ve Yabancı Mühendisler (1938)

Bölge	Türk	Yabancı	Toplam
Ereğli Ocakları (Kandilli Kireçlik)	4	3	7
Kozlu Ocakları	6	10	16
Zonguldak ocakları	8	19	27
Kilimli Ocakları	1	5	6
Toplam	19	37	56

Kaynak: Emre Dölen, (2006). *Zonguldak Maden Mühendis Mekteb-i Alisi*, Zonguldak Kent Tarihi'05 Bienali Bildiriler Kitabı, Zonguldak: Zonguldak Eğitim ve Kültür Vakfı, 29-30.

Tablodaki gerçek her şeyi ortaya koymaktadır. Yerli sermayemiz olan maden ocaklarında kendi vatandaşlarımız yabancıların yarısı kadar yer teşkil etmekteyken, maden mühendisi yetiştirmek için kurulan okulun kısa sürede kapatılması gerçekten anlaşılır bir durum değildir.

Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası (1925)

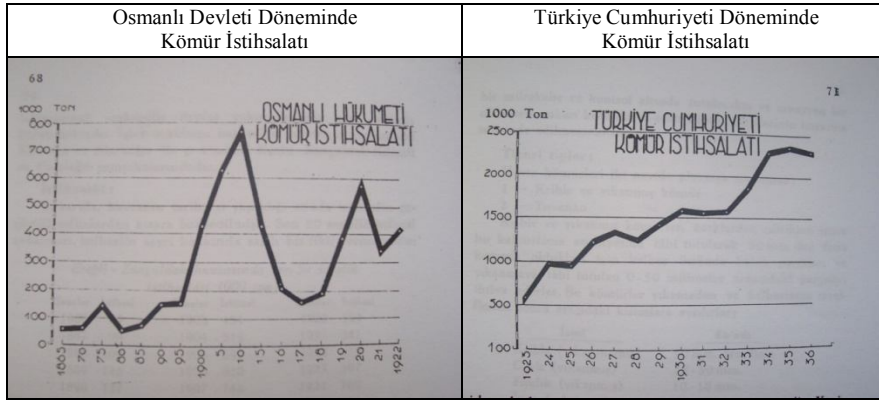
1925'te kurulan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası ile İmalatı Harbiye'ye mahsus olanlardan başka devletin elindeki tüm tesislerin yönetimi bu bankaya bırakılmıştır (İnan, 1988: 327). Böylece un, şeker ve pamuktan oluşan üç beyaz ile kömür, demir ve akaryakıttan oluşan üç siyahın üretimi teşvik edilmiştir. Bu temel malların yurt içinde üretilmesiyle hem döviz tasarrufu sağlanacak, hem de bu maddeler için dışarıya karşı bağımlılık kalmayacaktı (Eroğlu, 1990: 297). Bankanın sermayesi, Hükümetin devrettiği fabrikalar ve bunların mütedavil sermayeleri, bankanın teşekkülünden evvel Ticaret Vekaleti'nin teşkil veya iştirak ettiği şirketlere ait hisse senetleri ve teşviki sanayi tahsisatıdır (İnan, 1988: 328). Ancak bankanın başarısız olması üzerine, işletmecilik fonksiyonu Devlet Sanayi Ofisi'ne, bankacılık görevi de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası'na devredilmiştir. Bankanın madencilikle ilgili işleri, 1935'te kurulan Etibank'a verilecektir (Zaman, 2004: 80).

Vasıtalı Müdahaleci Dönem (İş Bankası İşletmeciliği, 1926-1936)

Ereğli Kömür Havzası'nın bu dönemi devletin İş Bankası aracılığıyla işletmeci olarak havzaya girdiği dönemdir. Ulusal Kurtuluş Savaşı başarı ile sonuçlandıktan sonra Cumhuriyet Hükümeti, Ereğli Kömür Havzası'nın ülkemizin kalkınmasına hizmet edecek şekilde düzenlenmesine önem vermiştir. 1924 yılında Millî Sermaye ile kurulan İş Bankası kömür havzasına 1926 yılında "Maden Kömür İşleri T.A.Ş." ni kurarak girmiştir (Savaşkan, 1993: 44). İş Bankası, Etibank'ın kuruluşuna kadar olan dönemde havzada kurduğu dört şirket ile kömür üretimine devam etmiştir.

Bu dönemde, Havza İktisat Müdürlüğü'nce ocakların kontrolü yapılmıştır. İş Bankası bazı ocakları satın alıp işletmecilik işine başlamıştır. Ancak havzadaki bazı ocaklar Fransız sermayeli Ereğli Şirketi'nin elindedir. Şirket, elinde her türlü imkan olmasına rağmen üretime gereken önemi vermeyip sömürgeci bir politika takip etmiştir. Bu tutumu nedeniyle memleketimiz sermaye piyasasında büyük kapital bulmakta zorlanmıştır. Bu nedenle devlet doğrudan doğruya İş Bankası aracılığıyla havzaya işletmeci olarak girmek zorunda kalmıştır. Bunun sonucu olarak bu dönemdeki üretim 2.3 milyon ton olmuştur (Kdz. Ereğli'nin Dünü Bugünü, 2004: 55). Aşağıdaki tablo, Ereğli Kömür Havzası'nda Cumhuriyet Hükümetleri dönemindeki değişimi açık ve net bir şekilde göstermektedir.

Tablo 5: Havzadaki Kömür Üretimi

Kaynak: *Türkiye Ekonomisi Bakımından Kömür*, (1937). Ankara: T.C.İktisat Vekâleti Neşriyatı, 68-71.

Tabloya baktığımızda Osmanlı Devleti zamanında, 1865 yılından 1922 yılına kadar geçen süreçte üretim hiçbir zaman bir milyon tona ulaşmamıştır. İş Bankası'nın 1926 yılında havzaya girişiyle beraber bu üretim miktarı aşılmış ve 1936 yılı itibariyle iki buçuk milyon tona yaklaşmıştır. Nitekim 1927 yılında İş Bankası şirketlerinin havzadaki toplam kömür üretimindeki payı %14,9 iken, 1936 yılında bu oran %37,25'e yükselmiştir (Gürboğa, 2005: 72). Dolayısıyla İş Bankası İşletmeciliği havzada önemli bir değişim başlatmış ve kömür üretimini arttırmıştır.

İş Bankası müesseseleri bununla birlikte havzada önemli yatırımlar yapmışlardır. İlk Kozlu Kömür İşleri T.A.Ş. tarafından Elektrik santrali kurulmuştur. Ardından Üzülmez, Kozlu ve Kilimli'de üç lavuar inşa edilmiştir (Özeken, 1944: 57). Yine bir diğer önemli yatırım, Üzülmez'de temeli Başbakan İsmet İnönü ile Ekonomi Bakanı Celal Bayar tarafından atılan ve 11 Eylül 1935 tarihinde Celal Bayar tarafından açılışı yapılan Türk Antrasit (Sömikok) ve Briket Fabrikasıdır.

İş Bankası'nın havzada yaptığı iyileştirmeler bunlarla kalmamış özellikle işçilerin barınma, beslenme ve sağlıkları gibi konularda da önemli çalışmalar

yapılmıştır. Örneğin ranzalı yatakhane, duş makinesi ve yemekhane yaptırılarak işçilere sıcak yemek verilmeye başlanmıştır. İşçi ve memur çocukları için beş sınıflı modern bir ilkokul, sinema ve ekonoma³ yapılmıştır. Böylece hem işçilerin hem de ailelerinin sağlıklı bir şekilde yaşamaları sağlanmıştır (Savaşkan, 1993: 46-47).

Cumhuriyet Dönemi'nde Kurulan Maden Müesseseleri

Maden kömürü havzamızdaki üretimin artması ve kömürün ülkemiz ekonomisinde önemli bir yer alması, Cumhuriyet Hükümeti'nin idaresi ve havzada kurulan yerli şirketlerle olmuştur. İş Bankası'nın kurulup bazı ocakların satın alınmasıyla devam eden bu süreçte, havzada makineleşmeye gidilmiş, işçinin ve ailelerinin temel ihtiyaçlarının temini sağlanmıştır.

İş Bankası müesseseleri havzaya girdikleri andan itibaren çok önemli çalışmalar yapmışlardır. Aşağıda da ifade edileceği gibi bunlar hem işçilere yönelik çalışmalar hem de üretimi arttırmaya yönelik yatırımlardır. Yapılan elektrik santralleri, lavuarlar ve fabrikalar havzadaki değişimi göstermektedir. Yine bu dönemde mekanik metodlarla üretim tekniği kullanılarak bir ilk yaşanmıştır. Yapılan bu iyileştirmeler sonucu üretim miktarı net bir şekilde artmıştır. 1927 yılında 1.324 bin ton olan üretim %73'ten fazla bir artışla 1936'da 2.298 bin tona ulaşmıştır.

Kozlu Kömür İşleri Türk Anonim Şirketi (Kömüriş)

İlk ulusal ve anonim sermaye ile havzaya giren İş Bankası kuruluşu olan şirket, 3 Haziran 1926 tarihinde kurulmuştur (Zaman, 2004: 81). Kozlu'da İhsaniye ve 69 nolu ocakları işletmek üzere kurulan şirketin kuruluş sermayesi beşyüz bin liradır (Özeken, 1944: 57). Sermayesi sonradan üç milyon liraya çıkarılmış olup süresi doksan dokuz senedir.

Şirket kömür üretimiyle alakalı havzada bir lavuar, bir elektrik santrali, maden kuyusuna bir asansör ve ihracat makinesi, işçilerin ve memurların barınması için evler ve depolar yapmıştır. Kurulan bu elektrik santrali, Çatalağzı Elektrik Santrali kuruluncaya kadar ülkemizin en büyük sanayi elektrik santrali olmuştur.

Kömüriş Şirketi, önceden sadece deniz seviyesinden yukarı olan damarlarda üretim yaparken sonraları yapılan çalışmalar sonucu deniz seviyesinden aşağı kısımlarda da üretim yapmıştır (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 151-152).

İş Bankası adına Cemil Bey ve Ereğli Şirketi adına M.Feldman (Romen) tarafından yönetilen şirket, 26 Ağustos 1937'de EKİ'ye bağlanmıştır (Zaman, 2004: 81).

³ 1) Bir iktisadi kurum (kuruluş) personelinin gıda maddeleri ve diğer ihtiyaçlarını tedarik eden servis. 2) İşletme marketi.

Maden Kömürü İşleri Türk Anonim Şirketi (Türkîş)

Zonguldak'ta 63, 69, 177 ve 200 numaralı ocakları işletmek üzere 1 Temmuz 1926'da bir milyon sermaye ile kurulan şirketin sermayesine, sonradan üçyüz bin lira daha ilave yapılmıştır (Özeken, 1944: 57). Atatürk'ün de kuruluşuna katkıda bulunduğu Türkîş şirketi, ocaklar çevresinde bir takım düzenlemeler yapmıştır. Bunlar kömür nakliyesi için motorlar, ocak içine hava verecek kompresörler, vinçler ve tulumbalardır.

İşçiler de ihmal edilmemiş, onların kalacakları barakalar ve daha elverişli şartlarda yemek yemeleri için yemekhaneler inşa edilmiştir. Ayrıca boş zamanlarını değerlendirmek ve medeni gelişimlerini sağlamak için sinema, radyo ve kütüphane kurulmuştur. Bekar memur ve işçilerin kalabilecekleri pansiyonlar yapılmıştır. Şirket sadece kendi mensupları için değil, faaliyet sahasına giren tüm insanlara da hizmet etmek için dispanser gibi bir takım teşkilatlar vücuda getirmiştir (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 149-151).

Kilimli Kömür Madenleri Türk Anonim Şirketi

Kilimli Şirketi, 1 Mart 1926 tarihinde dörtyüz bin sermaye ile kurulmuştur (Zaman, 2004: 83)⁴. Şirket, faaliyet alanı başlangıçta kötü durumda olmasına rağmen ilave ettiği yeni tesislerle üretimi arttırmayı başarmıştır (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 154).

İş Bankası kuruluşu olan şirket, millî sermayenin ne kadar önemli olduğunu havzadaki üretimi arttırarak göstermiştir. Kilimli Şirketi ile Güntepe ocakları satın alınarak kurulan şirkete Sanayi ve Maadin Bankası %10 hisse katmıştır (Zaman, 2004: 83).

Kireçlik Kömür Madenleri T.A.Ş.

1927 yılında üçyüz bin sermaye ile kurulan şirketin merkezi İstanbul'dur. İstanbul Ticaret Odası kurucularından olan Basmacızadeler tarafından kurulmuştur. Basmacıların kredi borçlarını ödeyememeleri nedeniyle Kireçlik ocakları Sümerbank'a geçmiştir (Zaman, 2004: 83).

Kireçlik şirketi 1927 yılında bir günde 50 ton kömür yıkayan lavuar inşa etmiştir. Sorumlu müdürü Şefik Kamil Bey olan Kireçlik şirketi, havzada kurulan dördüncü İş Bankası kuruluşudur (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 157).

Türk Kömür Madenleri A.Ş.

Merkezi İstanbul olan şirket, Bender-Ereğli Şirketi'nin dağılması sonucu 21 Temmuz 1926 tarihinde kurulmuştur. Kömür havzasının Kozlu, Kandilli ve Alacaagzı mevkieinde üretim yapmıştır. Şirket üretim alanı yönetim bakımından ikiye ayrılmıştır:

⁴ Zaman'ın kitabında şirketin kuruluş tarihi 1927 olarak verilmiştir.

- Kozlu grubu madenleri
- Kandilli – Alacağzı grubu madenleri

Şirket, üretim alanına giren bölgelerde yeniden yapılanmaya gitmiştir. Memur ve ameleler için gerekli olan her türlü ihtiyaç gidermeye çalışmış, müstahdem çocukları için Kandilli’de ilk mektebi açmıştır.

Kozlu ve Kandilli’de elektrik santralleri yapılmış ve lavuarın kapasitesi arttırılmıştır. Yapılan tüm bu çalışmalar sonucu şirketin üretim alanı olan Kozlu ve Kandilli ocaklarında kömür üretimi her yıl belirli oranda artmıştır. Nitekim bu durumu aşağıdaki çizelgede görülmektedir.

Tablo 6: Kozlu ve Kandilli Ocaklarında Kömür Üretimi (1927-1932)

Sene	Kozlu Mevkii / Ton	Kandilli-Alacağzı Mevkii / Ton	Toplam Ton
1927	37.081	61.572	98.653
1928	61.592	53.927	115.519
1929	102.166	117.556	219.722
1930	136.925	158.525	295.450
1931	149.513	134.856	284.369
1932	171.977	134.618	306.595
Toplam	659.254	661.054	1.320.308

Kaynak: Cumhuriyetin On Yılında Zonguldak ve Maden Kömürü Havzası, (1993). Zonguldak: Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası, 155.

Yapılan iyileştirmeler sonucunda kömür üretimindeki artışlar, havzada takip edilen Millî politikanın isabetliliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Amasra İstismar Mıntıkası Türk Anonim Şirketi

1927 yılında Esat Paşa ile Nebil Bey tarafından kurulan şirketin merkezi İstanbul’dur. 100 bin sermayeli şirket sonraları Amasra Kömür Şirketi adını almıştır (Zaman, 2004: 84). Hakkında fazla malumat olmayan şirketin, üretimini sürekli arttırmasıyla ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır (Cumhuriyetin On Yılında..., 1993: 158).

Teşvik-i Sanayi Kanunu (1927)

Cumhuriyet Hükümeti maden işçilerinin durumlarıyla ilgili iyileştirmeler yaparken ocaklardaki üretimi arttırmak için de çalışmalar yapmıştır. Teşvik-i Sanayi Kanunu bunun en önemli göstergesidir. Bu kanunla özel birikimin teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu teşviklerin kanunun çıktığı tarihten beş yıl sonra kaldırılması tepkiye neden olmuştur (Karadoğan, 1999: 75).

Kanunun maden şirketlerine sağladığı bazı haklar şunlardır:

- Müsakkafat vergisinden
- Arazi vergisinden
- Kazanç vergisinden
- Bu vergilerin İdare-i Hususiyeye ve Belediyeye ait kusurat-ı munzammesinden

- Maktu zam vergisinden
- Belediyeye ait inşaat, buhar kazanları, motorlar ve imbiclerin ruhsatiye resminden muafiyettir (İmer, 1944: 38).

Yine maden müessesatına ait olup memlekette bulunmayan veya yeterince üretilmeyen aşağıdaki maddelerin Gümrük ve buna münzam resimlerden muafiyet hakkı bahşedilmiştir.

- Bu Müesseseler ile müştemilatının tesis, inşa ve tevsiine muktazi her nevi inşaat malzemesi
- Bu müesseselere ait olarak vücuda getirilecek nakliye, tahmil ve tahliye ve kuvvei muharrike ve mütehar iken istihsal ve nakil tesisatına muktazi bilcümle malzeme (inşaat malzemesi dahil) ve vesaiti muharrike ve müteharrike ve bunların yedek ve tecdit parçaları (İmer, 1944: 38).

Görülüyor ki hükümet, Teşvik- Sanayi Kanunu'yla ciddi kararlar almıştır. Maden şirketleri bazı vergilerden muaf tutularak, kömür üretimini arttırmaları konusunda teşvik edilmişlerdir. Neticede bu kolaylık ve teşvik sonucu maden ocakları hızla makineleşecek, elektrik santralleri ve lavuarlar yapılarak kömür üretiminde önemli bir artış sağlanacaktır.

Cumhuriyet Hükümeti, maden kömürümüzün dış piyasada alıcı bulması ve rağbet edebilmesi için dışa sevk edilecek kömürden düşük vergi alınmasını ve prim verilmesini desteklemiştir. Dış piyasada değişen şartlara göre kömürlerimizin satışlarını kolaylaştırmak için de birtakım kararnamele çıkararak bu durumu düzenlemiştir. Bu kararnamele tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Kararnameler

Numarası	Tarihi
14112 No'lu	1 Nisan 1933 tarihli
15282 "	12 T.Sani 1933 "
2/359 "	2 Nisan 1934 "
2/2543 "	14 Mayıs 1935 "
2/3584 "	25 T.Sani 1935 "
2/4715 "	30 Mayıs 1936 "
2/5047 "	21 Temmuz 1936 "
2/5870 "	20 K.Sani 1937 "
2/6111 "	5 Mart 1937 "
2/6671 "	25 Mayıs 1937 "
2/8922 "	20 Mayıs 1938 "
2/9103 "	23 Haziran 1938 "
2/1347 "	15 Şubat 1939 "

Kaynak: İmer, H. F. (1944). *Ereğli Maden Kömürü Havzası Tarihçesi*, Zonguldak: C.H.P.Zonguldak Halkevi Yayınları, 39.

Bu kararnamele hükümetin kömür üretimine hangi oranda değer verdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ülkenin kalkınmışlığının temel taşı olan ağır sanayinin olmazsa olmazı olan maden kömürünün, sadece ülke içinde değil dış piyasalarda dahi rekabet edebilecek seviyeye gelmesi için sürekli iyileştirmeler

yapılıp ülke ekonomisine yarar sağlanmak istenmiştir. Nitekim aşağıdaki tablo bu çalışmaların hangi seviyeye geldiğini göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü İş Bankası'nın işletmecilik döneminde havzadaki kömür üretimi sürekli bir artış içinde olmuştur.

Tablo 8: Havzada 1926-1936 Arası Üretim Miktarı

Sene	Üretim/Ton
1926	1.216.008
1927	1.323.833
1928	1.250.639
1929	1.421.008
1930	1.595.359
1931	1.574.091
1932	1.593.579
1933	1.852.107
1934	2.288.269
1935	2.340.491
1936	2.298.649

Kaynak: Enver, S. (1941). *Zonguldak Kömür Havzamız*, Etibank Yayınları, 39.

Tabloya göre 1926-1936 yılları arasındaki kömür üretiminin artmasındaki temel sebep İş Bankası'yla milli sermayenin havzaya girmesi olmuştur. Bunun yanında İtalyan Sermayeli Türk Kömür Madenleri A.Ş.'nin de önemli bir etkisi vardır. Kandilli ve Kozlu'da ocakları olan şirket her geçen gün üretimini arttırmıştır.

1920-1936 yılları arasında Havzada üretim yapan şirketleri dört gruba ayırabiliriz (Özeken, 1944: 59):

- Ereğli Kömür İşletmesi (Gelik, Asma , Dilaver, İkinci Makas, Çaydamar ocakları);
- İş Bankası Şirketleri:
 - Maden Kömür İşleri T.A.Ş. (63 numaralı Derebaca ve Kemberbaca ocakları)
 - Kozlu Kömür İşleri T.A.Ş. (İncir Harmanı, İhsaniye, Yeni Şirket Ocakları)
 - Kilimli Kömür Madenleri T.A.Ş. (Kilimli ve Güntepe ocakları)
 - Kireçlik Kömür Madenleri T.A.Ş. (Kireçlik ocağı)
- Türk Kömür Madenleri A.Ş. (İtalyan Sermayeli) : Bu şirketin Kozlu ve Kandilli'de iki şubesi vardır. (Ocakları Kozlu, Kandilli ve Alacağzı'ndadır.)
- Küçük Ocaklar:
 - Hayri Araboğlu ve Ş.(Çamlı ve Subaşı ocakları-138 ve 214)
 - Ali Fırat ve ortağı(İnağzı ocakları – 362-113)
 - Hafız İsmail Ergener (Kasap Tarla-Gürgen ocakları 271-22)
 - Süleyman Sırrı (374 numaralı ocakları)
 - Naci Üçer (Kilimli 226 numaralı ocak)

- Hasan Rıza Temelli (Kilimli 32 numaralı ocak)

Yukarıda saydığımız şirket ve müesseselerin, bunun yanında bazı şahısların 1935 yılı itibariyle kömür havzasında genel üretimdeki yerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 9: 1935 Yılı İtibariyle Şirketlere ve Şahıslara Göre Havzadaki Üretim

İşleten Müessese veya Şahıslar	İstihsalat/Ton	% Nisbeti
Ereğli Şirketi	767.792	32.81
Türk Kömür Madenleri A.Ş. (Kozlu)	229.087	9.79
Türk Kömür Madenleri A.Ş. (Kandilli)	200.949	8.59
Maden Kömür İşleri T.A.Ş.	284.477	12.16
Kilimli Kömür Madenleri T.A.Ş.	110.872	4.74
Kozlu Kömür İşleri T.A.Ş.	382.168	16.33
Süleyman Sırrı	59.449	2.54
Hafiz İsmail	75.736	3.24
Naci, Ahmet Selim	53.414	2.28
Ali Fırat, Naci ve İbrahim Hakkı	35.682	1.52
Musa Çavuş	22.078	0.95
Hayri Araboğlu Şeriki Şirketi	45.578	1.95
Leon For	22.432	0.95
Kireçlik Kömür Madenleri T.A.Ş.	3.776	0.16
Çıkrıkçı Oğulları	3.097	0.13
Alemdar oğlu Tevfik	5.714	0.24
Kösterit Mustafa	4.533	0.19
İbrahim Ayat ve Batman Oğulları	14.310	0.61
Mühendis Nazım	5.226	0.23
Acenta Zihni, Mühendis Kiş ve Zeki	1.690	0.07
Kerim Çavuş	1.453	0.06
Amasra İstismar Mıntıkası İşletme T.A.Ş.	2.969	0.12
Rıfat Kamil	200	0.01
Dağcı İsmail	1.800	0.08
İttihadi Maadin T.A.Ş.	1.639	0.07
Kara Mahmut Oğulları	1.825	0.08
Mehmet Maksut	2.110	0.09
Etemağn Vereseşi	335	0.01
Toplam	2.340.491	100.00

Kaynak: Özeke, A. A. (1944). *Ereğli Kömür Havzası Tarihi Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul: Kenan Matbaası, 60.

İşletmecilik Dönemi (1936-1940)

İzmir İktisat Kongresi, ekonomik kalkınmamız konusunda önemli kararlar almıştır. Özel teşebbüsün geliştirilmesi amacıyla 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmış ve şahıslar bizzat devlet tarafından teşvik edilmiştir. Ancak yaşanan kömür buhranı ve dünyayı saran 1929 ekonomik krizi nedeniyle özel teşebbüs beklenen sonucu verememiştir. Krizle birlikte başlayan kömür fiyatlarındaki düşüş, İkinci Dünya Savaşına kadar devam etmiştir. Bunun üzerine ülkemizde ekonomi alanında devletçilik politikası uygulanmaya başlanmıştır.

İş Bankası ile havzaya ilk Türk sermayesinin girmesi, kömür havzadaki sorunları ortadan kaldırmamıştır. Özellikle yabancılara ait kömür işletme imtiyazları ve ocakların hudud meseleleri havzanın gelişmesini engellemektedir (Durusoy, 1947: 12). Her ne kadar yapılan teknik ıslahata bağlı olarak iktisadi kalkınma hızlansa da, yabancı sermayeye ait ocakların olması milli sermayenin tamamen havzaya hakim olmasını engellemektedir (Tak, 2001: 171).

1936-1940 yılları arasında kömür havzasındaki üretim sürekli artış göstermektedir (Bkz.Tablo 10). Ancak bu yeterli görülmemiştir. Bu nedenle ülkemizde milli sanayinin kurulması ve Devlet Demiryolları şebekesinin gelişmesini sağlamak için İş Bankası müesseselerinden yararlanılmıştır. Ancak bütün bunlar yapılırken özel sermayenin bu konuda yetersizliği görülmüş ve ülkenin artan kömür ihtiyacı, kömürün umumi ve ekonomik hayattaki rolü nedeniyle devlet desteğine ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için ilk olarak Ereğli Şirketi devletçe satın alınarak ocakların işletilmesi Etibank'a verilmiştir (Özeken, 1944: 60-61).

Ereğli Kömür Havzası'nın bu döneminde havzada yer alan en önemli yabancı sermaye (Fransız sermayeli Ereğli Şirketi) havzadan ayrılmıştır. Etibank'ın kurulmasıyla devlet eli havzada güçlenmiştir. Yapılan iyileştirmeler kömür üretimindeki artışı beraberinde getirmiştir. 1940 yılında kabul edilen 3867 sayılı kanun ile Ereğli Kömür Havzasındaki ocakların işletilmesi tamamen devletin kontrolüne geçmiştir (Tak, 2001: 172).

1936 yılında kabul edilen İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, planlanan çalışmalar bakımından hem birinci beş yıllık kalkınma planını desteklemekte, hem de özellikle sanayi ağırlıklı işlere öncelik vermektedir. Nitekim bu plana göre teklif edilen sanayi çalışmaları şunlar olmuştur: 1-Madencilik 2-Maden Kömürü Ocakları 3-Mıntıka elektrik santralleri 4-Ev mahrukatı sanayi ve ticareti 5-Toprak sanayi 6-Gıda maddeleri sanayi ve ticareti 7-Kimya sanayi 8-Mihaniki sanayi 9-Denizcilik (İnan, 1989: 5).

Planda özellikle Ereğli Kömür Havzası'yla ilgili olarak kömür üretimini arttırmaya yönelik çalışmalardan bahsedilmektedir. Buna göre kömür üretim merkezleri, Çatalağzı İstihsal Merkezi, Zonguldak İstihsal Merkezi, Kozlu İstihsal Merkezi olarak belirlenip buralarda nelerin yapılması gerektiği ve maliyetlerinin neler olacağı tespit edilmiştir (İnan, 1989: 60-64).

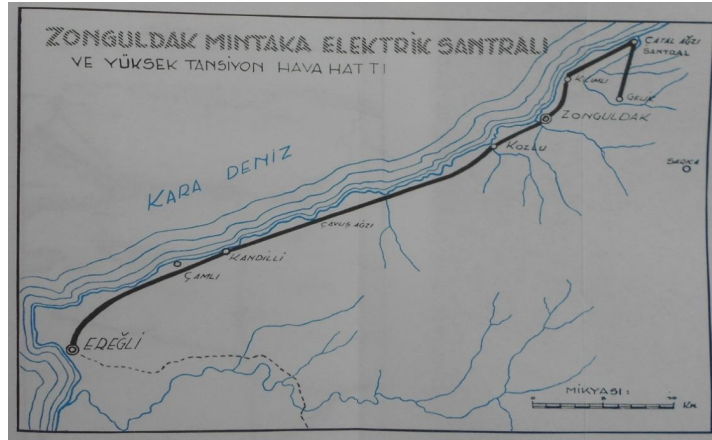
Harita 1: Ereğli Kömür Havzası Üretim Bölgeleri Haritası

Kaynak: İnan, A. (1989). *Türkiye Cumhuriyetinin İkinci Sanayi Planı 1936*, Ankara: TTK Basımevi, 64.

Kalkınma planında ayrıca kömür istihsalinin artırılması çalışmaları çerçevesinde havzada ihtiyaç duyulacak olan enerji için elektrik santrali yapımı konusuna da yer verilmiştir. Çünkü mevcut üretime göre beş sene sonrası için 5 milyon ton üretim hedeflenmiştir (İnan, 1989: 79). Buna bağlı olarak elektrik ihtiyacı artacaktır. Oysa havzada bulunan enerji santrali, elektrik ihtiyacını ancak 1937 yılına kadar karşılayabilecek durumdadır. Bu nedenle Çatalağzı Direk Harmanı'nda 45.000 kw bir enerji santrali yapımına karar verilmiş ve santral 1948 yılında üretime geçmiştir.

Harita 2: Zonguldak Mintıkası Elektrik Santrali

Kaynak: İnan, A. (1989). *Türkiye Cumhuriyetinin İkinci Sanayi Planı 1936*, Ankara: TTK Basımevi, 96.

Etibank'ın Kuruluşu

Ereğli Kömür Havzası'ndaki kömür madeninin istismarını önlemek için Cumhuriyet Hükümeti'nin aldığı en önemli tedbirlerden biri de "Etibank"ın ve "Maden Tetkik Arama Enstitüsü"nü kurulmasıdır. Etibank, 14 Haziran 1935 tarih ve 2805 sayılı Kanunla "Memlekette Mütenasip ve Madencilikle Enerji Üretim ve Dağıtımının Özelliklerine ve Koşullarına Cevap Verecek Biçimde 20 Milyon Sermayeli Yüksek Bir Mali Müessese" olarak kurulmuştur (Savaşkan, 1993: 51). Aynı kanunun dördüncü maddesinde Etibank'ın madenlerle ilgili görevleri şöyle sıralanmıştır:

- 1) Maden cevherleri, taşocağı maddeleri, madeni hammaddelerle maden malzemesi almak, satmak ve bunların alım ve satımını gerçekleştirmek
- 3) Türkiye'de maden imtiyazları, maden ocağı imal ruhsat tezkereleri, taşocağı ruhsatnameleri veya bunların hissesini istihsal etmek

Yine aynı kanunun beşinci maddesinde Etibank ile MTA bağlantısı şu şekilde ifade edilmiştir: "Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün herhangi bir sahada maden cevherleri veya taşocağı maddeleri için yapmış olduğu ameliyat neticesinde,

işletmeye elverişli gördüğü maden veya taşocakları hakkında İktisat Vekaleti'ne verilmiş olan dosya Vekaletçe de tetkik edilerek işletmeye elverişli görüldüğü takdirde Etibank'a tevdi olunur. Banka enstitüsünün raporunda derpiş edilen ana hatlar dairesinde, bu işletmeyi tahakkuk ettirmeye ve bu hususta iktiza eden bütün muameleleri yapmaya mecburdur. Banka, İktisat Vekaleti'nin tasdikine iktiran etmiş bulunan enstitünün bu hususa aid masraflarını öder" (Karadoğan, 1999: 82). MTA ise 22 Haziran 1935 tarih ve 2804 sayılı kanunla yer altındaki hazinelerimizin miktarını, işletme kabiliyetini tesbit etmek, maden cevherlerimizin bir demirbaşını çıkarmak ve üretim programını yapmak için kurulmuştur (Enver, 1941: 64).

Etibank, daha sonra 3460 nolu ve 26 Haziran 1938 tarihli kanunla, sermayesinin tamamı devlet tarafından konulmuş olup faaliyetleri Başvekalet Umumi Mürakabe Heyeti'nin kontrolüne tabi tutulan Sümerbank, Toprakofis, Devlet Ziraat İşletmeleri gibi teşekküller arasına alınmıştır (Özeken, 1955: 86).

Ereğli Şirketi'nin Etibank'a Devri

Ereğli Şirketi, Etibank'ın kurulmasıyla havzada rahat çalışma ortamı bulamamıştır. Bunun üzerine şirketin isteği ve teklifi üzerine, bu şirketin satın alınması çalışmaları başlatılır (Şirketin 1970 yılına kadar sözleşmesi vardır). Ereğli Şirketi ile İktisat Vekaleti arasında 28 Kasım 1936 yılında imzalanan mukavele, 3146 sayılı ve 7 Nisan 1937 tarihli kanun ile tasdik edilip kabul edilmiş ve böylece Ereğli Şirketi'ne ait bütün tesisler hükümete intikal etmiştir (Zaman, 2004: 99). Doğal olarak bu yetki ülkemizdeki madenleri işletmek üzere kurulan Etibank'a devredilmiştir. Yapılan anlaşmayla Ereğli Şirketi'nin sahip olduğu:

- Zonguldak Limanı'na ait olan 1893 ve 1912 yıllarına ait imtiyazı
- Zonguldak ve Çatalağzı şimendifer hatlarına ait 1893 ve 1912 yıllarına ait imtiyazı
- Sahip olduğu tüm imal ruhsat izinleri ve bunlardan doğan hak ve menfaatleri
- Liman işletmesine ait tüm tesisat, taşınır taşınmaz donatımla kendi ya da üçüncü şahıslar adına sahip olduğu tüm deniz vasıtaları
- Türkiye sınırlarında sahip olduğu kendi ve üçüncü şahıslar adına kayıtlı emlak, arazi ve tüm menkul ve gayri menkulleri
- Demiryolu işletmesine ait taşınır taşınmaz tüm araçları
- Maden işletmesine ait, yer altı ve yerüstündeki taşınır taşınmaz tüm malzeme ve araçları olmak üzere tüm mal varlıkları "üç milyon beş yüz bin Türk lirası" karşılığı hükümete devredilmiştir (Zaman, 2004: 100).

EKİTAŞ Ereğli Kömür İşletmesi

Ereğli Şirketi'nden alınan liman, demiryolu ve madenlerle İktisat Müdüriyeti tarafından işletilen Kozlu ve Kilimli demiryollarının işletilmesi ve havzadaki deniz işlerinin inhisara alınması çalışmaları başlamıştır. Bunun için 3241

nolu ve 15 Haziran 1937 tarihli kanunla ve Etibank Yönetim Kurulu'nun, 4 Mart 1937 tarih, 31/4 sayılı, 28 Nisan 1937 tarih, 36/3 sayılı kararları ve 1377 ticari kayıt numarası ile Ereğli Kömür İşletmesi T.A.Ş.(EKİTAŞ) kurulmuştur. (İmer, 1944: 45) 1937-1939 yılları arasında şahıslara ait bazı ocaklar satın alınarak EKİTAŞ'a verilmiştir. Maden Yüksek Mühendisi Bekir Vehbi (Ergene) 1 Mayıs 1937 yılında şirkete müdür olarak atanmıştır (Zaman, 2004: 101).

EKİTAŞ Kozlu Kömür İşletmesi

Fransız sermayeli Ereğli Şirketi'nin hisselerinin alınmasıyla havzada millileştirme yolunda önemli bir adım atılmıştır. İş Bankası'na ait olan Kömür İşletmesi Şirketi, 27 Ağustos 1937'de Kozlu Kömür İşletmesi adını almış, İhsan Soyak da şirketin müdürü olarak atanmıştır.

Durum onu göstermektedir ki, kömür havzasında devlet elinin himayesi altında olmayan şirketlerin durumu zordu. Her ne kadar İş Bankası'nca işletilen Kömür İşletmesi Şirketi, Etibank'a devredildiğinde 332.125,75 lira zarar açıklamışsa da, şirketin zarar gerekçeleri 1940 tarihli "**Hissedarlar Alelade Genel Heyeti**" raporuna göre şunlardır:

- Amele sorununa bağlı yevmiyenin artması ve işçiliğin yükselmesi
- II. Dünya Savaşı nedeniyle malzeme fiyatlarının artması
- Sonraki yıllarda yüksek üretim elde etmek için yapılan projelere yönelik hazırlık çalışmaları
- Maliyet fiyatının yükselmesine rağmen kömürün satışının maliyetinden düşük fiyattan olması (Zaman, 2004: 101).

Tablo 10: Havzadaki Kömür Üretimi (1937-1940)

Yıl	Üretim
1937	2.306.869
1938	2.588.957
1939	2.696.935
1940	3.019.458

Kaynak: Bahri Savaşkan, (1993). *Zonguldak Maden Kömürü Havzası Tarihçesi*, Zonguldak: İlkadım Matbaası, 56.

SONUÇ

Görülen odur ki, havza Milli Hükümetle birlikte Cumhuriyet İdaresi'ne geçtiğinde büyük bir değişim yaşamıştır. Çünkü Milli Hükümet, bağımsızlık mücadelesinin verildiği günlerde, kömür havzasını da ele almış ve öncelikle işçinin çalışma hayatının düzeltmeye başlamıştır. Bu nedenle 1921 yılında "**151 sayılı Amele Kanunu**"nu çıkarmış, sonrasında da 1923 yılında "**Zonguldak Amele Birliği İhtiyat ve Teavün Sandıkları**" teşkilatını kurarak amele kanununu işler hale getirmiştir. Ardından milli ekonominin kalkınması için önemli kararlar almıştır. **İzmir İktisat Kongresi** bunların en önemlilerindedir. Sonra **İş Bankası**

kurulmuş, **Teşvik-i Sanayi Kanunu** çıkarılmış ve böylece özellikle özel teşebbüs sanayi alanında teşvik edilmiştir. Ancak dünyada yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle, özel teşebbüsün yetersiz kalması sonucu devlet bizzat kendisi ağır sanayiyle uğraşmak zorunda kalmıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla kömür havzasında çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunun heyecanıyla İkinci Beş yıllık Kalkınma Planı hazırlanmış ancak II. Dünya Savaşı nedeniyle uygulamaya konulamamıştır. Kısaca şunu söyleyebiliriz ki, Milli Hükümet ve Cumhuriyet İdaresi, Ulusal bağımsızlık kadar ekonomik bağımsızlığa da önem vermiş, birini diğerinden ayırmamış ve gelinen süreçte ülkeyi muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak için önemli çalışmalara imza atmıştır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), (Fon Kodu. 030.18.1.1. / Yer No. 7.25.10) 22.07.1339(1923) Düstûr Üçüncü Tertip, c. I, II, V.

Açıkgöz, B. ve Ünlü, T. (2007). "Dünden Bugüne Zonguldak'ta Madencilik Eğitimi", Zonguldak Yüksek Maden ve Sanayi Mektebi Kongresi, *Madencilik Bülteni*, s. 102-104.

Bildik, C. (1950). *Kömür işçileri*, Zonguldak: E.K.İ.

Cumhuriyetin on yılında Zonguldak ve maden kömürü havzası, (1933). Zonguldak: Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası.

Çağlar, G. (1995). Bahr-ı siyah Ereğlisi kömür havzası ve asayiş (1918-1919), *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 1995 (2): s. 15-28.

Çıladır, S. (1970). *Zonguldak havzasında emperyalizm 1848-1940*. Ankara: Aydınlik Yayınları.

Çıladır, S. (1977). *Zonguldak havzasında işçi hareketlerinin tarihi 1848-1990*. Ankara: Yeraltı Maden-İş Yayınları.

Dölen, E. (2006). "Zonguldak Maden Mühendis Mekteb-i Alisi" Zonguldak Kent Tarihi '05 Bienali Bildiriler Kitabı, Zonguldak: Zonguldak Eğitim ve Kültür Vakfı, s. 21-31.

Durusoy, N. (1947). *Zonguldak kömür havzasında*. Bingöl Matbaası.

Enver, S. (1941). *Zonguldak kömür havzamız*. Etibank Yayınları.

Eldem, V. (1994). *Harp ve mütareke yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisi*. Ankara: TTK Basımevi.

Eroğlu, H. (1990). *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara: Savaş Yayınları.

Genç, H. (2007). Ereğli kömür madenleri (1840-1920), *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gürboğa, N. (2005). Mine workers, the state and war: the Ereğli-Zonguldak coal basin as the site of contest, 1920-1947, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Boğaziçi University, Atatürk Institute for Modern Turkish History, İstanbul.

Gürboğa, N. (2006). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Zonguldak Kömür Havzasında İşgücü Sorunu, Amele Köyleri Projesi ve Zorla Çalıştırma, *Zonguldak Kent Tarihi '05 Bienali Bildiriler Kitabı*, Zonguldak: Zonguldak Eğitim ve Kültür Vakfı, s.135-149.

İmer, H. F. (1944). *Ereğli maden kömürü havzası tarihçesi*. Zonguldak: C.H.P.Zonguldak Halkevi Yayınları.

İnan, A. (1988). *Medeni bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün el yazıları*. Ankara: TTK Basımevi.

İnan, A. (1989). *İzmir İktisat Kongresi*. Ankara: TTK Basımevi.

İnan, A. (1989). *Türkiye Cumhuriyetinin İkinci Sanayi Planı 1936*. Ankara: TTK Basımevi.

Karadoğan, S. (1999). Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Ereğli-Zonguldak kömür işletmeleri (1848-1957), *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kdz. Ereğli'nin dünü bugünü, (2004). Ankara: TŞOF Plaka Matbaası.

Kıray, M. B. (2000). *Ereğli ağır sanayiden önce bir sahil kasabası*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Özeken, A. A. (1944). *Ereğli kömür havzası tarihi üzerinde bir deneme*, İstanbul: Kenan Matbaası.

Özeken, A. A. (1955). *Türkiye kömür ekonomisi tarihi*. İstanbul: Milli Mecmua Basımevi.

Sarıkoçuncu, A. (1992). *Milli mücadelede Zonguldak ve havalisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Savaşkan, B. (1993). *Zonguldak maden kömürü havzası tarihçesi*. Zonguldak: İlkadım Matbaası.

Tak, İ. (2001). Osmanlı döneminde Ereğli kömür madenleri, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Türkiye Ekonomisi Bakımından Kömür, (1937). Ankara: T.C.İktisat Vekaleti Neşriyatı.

Yiğitler, Ü. N. (1943). *Kömür Havzasında Amele Hukuku*, Zonguldak.

Zaman, E. M. (2004). *Zonguldak kömür havzasının iki yüzyılı*. Ankara: TMMOB Maden Mühendisleri Odası Yayını.

Cumhuriyet Dönemi 'nde Ereğli... DEU Journal of GSSS, Vol: 14, Issue: 1

AMELEBİRLİĞİ Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı,
http://www.amelebirligi.gov.tr/article.php?article_id=61 (5 Haziran 2009).

Ekonoma, www.etimaden.gov.tr/tr/madensozluk/E.htm (30 Aralık 2011).